ÑAPA
Weekendbijlage
van dagblad Amigoe
zaterdag 12 september 2015

Farm-to-table

Het concept van Hòfi Cas Cora

Pagina 8 & 9

Inhoud

1 Voorpagina

2 Inhoud

3 Uitgelicht

4 Gezondheid

5 Historie

6&7 Literatuur

8&9 Farm-to-table Hòfi Cas Cora

10 Management

11 Eten & drinken

12&13 Rouwen na verlies kind

14 Recht

15 Puzzels

16 Beroep onder de loep

Foto van de week.

Een eenzame vis op het prachtige Playa Lagun. Een aanrader om naartoe te gaan, aldus Ina Visscher die deze foto instuurde.

Heeft u een mooie foto? Stuur hem dan naar napa@amigoe.com

Colofon

BLADMANAGER Linda van Eekeres
email: napa@amigoe.com
telefoon: 7672000

CORRECTIE Ari Manse

VORMGEVING Wendela Ataliede, Oscar Vanegas

Voorpaginafoto: Ken Wong

Aan deze Ñapa werkten mee:

Marja Berk, Monique Casimiri, Derk Cools, Hans de Haan, John Jairo Hererra, Brede Kristensen, Judice Ledeboer, Jo-Ann Meulen, Rudy Riedel, Nelly Rosa, Jan de Ruijter, May Voges, Mineke de Vries, Miriam de Windt, Ken Wong

Thuis.

Parfum

Monique Casimiri

Ik loop door het huis en hoor ineens, tjé, wat stinkt het hier naar Baygon. Ik loop terug naar de ruimte waar de vermeende stank zich moet bevinden en ruik geen verdelgingsmiddel. Wat ik wil ruik is mijn parfum. Mijn parfum dat ik al dertig jaar gebruik. Soms maak ik wel eens een uitstapje naar een ander geurtje, maar uiteindelijk kom ik altijd terug bij mijn vertrouwde geur: First.

Een geur waar ik mee begonnen ben op Curaçao en die ik zowel in Nederland als op Curaçao graag draag. Bij parfums is het maar net de vraag hoe hij geurt op de huid. Bij de een kan hij hemels zijn, terwijl hij bij de ander als duur alternatief voor muggenspray gebruikt kan worden.

Bij mijn weten draag ik deze geur in beide landen op een positieve manier. Ik heb immers nooit gehoord dat het anders is. Ik doe gelijk navraag bij mijn man. Misschien niet geheel objectief, maar wel bruut eerlijk. Hij vindt het nog steeds een lekkere geur.

Dus, hoe kan het dat mijn lekkere parfum bij sommigen ruikt alsof er flink is gespoten met Baygon? Aan de geur zelf ligt het niet. Bij navraag ligt het ook niet aan mijn lichaam in combinatie met de geur. Dan blijft enkel het reukvermogen van de ruiker over.

Maar daar blijkt ook niets mis mee te zijn. Die ruikt of iets bedorven is op afstand. Die ruikt wanneer het brood in de oven te hard gaat. Die ruikt een poepluier toen de kinderen nog heel klein waren al voordat de kinderen binnen waren, bij wijze van spreken. Maar die herkent ook de lucht van Baygon als geen ander, mede doordat dat voor algehele malaise zorgt.

Het enige wat ik dan nog kan bedenken is de combinatie van luchtjes die ervoor gezorgd hebben dat dit mij nu al enige tijd bezig houdt. First is het parfum dat ik nu al jaren gebruik en dat ik nu wel mijn huisgeur mag noemen. Maar in de weken dat ik op het eiland ben wordt deze enigszins verdrongen door een andere geur die zich tot huisgeur wil opvoeren. Het flesje is niets bijzonders. Wel een spuitfles, maar geen mooi uitgevoerd glazen flesje. De prijs wint het wel. Deze nieuwe geur is beduidend beter geprijsd. Deze geur kan ik ook overal krijgen op het eiland. Nadeel is weer dat ik hem in Nederland niet kan krijgen, hoewel ik hem daar ook niet nodig heb. Deze geur komt in verschillende uitvoeringen. Hij dient een ander doel dan lekker ruiken, dat blijkt, als men het vergelijkt met Baygon. De muggentegenhouder, in de vorm van Off, mag zich nog even laten ruiken, als hij maar weet dat het van tijdelijke aard is.

Uitgelicht.

Curaçao North Sea Jazz Festival

Voor de zesde keer werd afgelopen donderdag, vrijdag en zaterdag het Curaçao North Sea Jazz Festival gehouden. Opnieuw wisten Fundashon Bon Intenshon en Mojo grote namen te boeken. Op de foto een aantal van de artiesten die het podium beklommen. Met de klok mee: Lionel Richie, Usher, John Legend, The Pointer Sisters, Enrique Iglesias, Juanes en Wyclef Jean.

Foto's: **John Jairo Hererra en Edsel Sambo**

Medisch.

Ouderen zijn anders

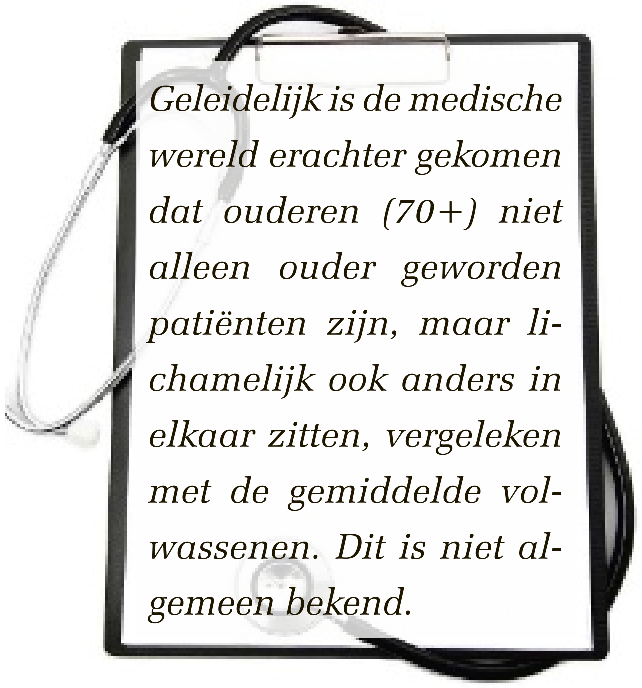

Tekst: **Hans de Haan**

Hartfalen, hoge bloeddruk, nierziekten, suikerziekte, gewrichtspijnen, spierverval, broze botten, te laag vitamine D-gehalte, overgewicht, verwaarlozing van het gebit en een afnemende hersenfunctie zijn de grootste bedreigingen voor de gezondheid van de ouder wordende mens.

Een aantal van deze nare stoornissen vereist het vaak levenslang innemen van medicijnen, waarvoor artsen en specialisten nodig zijn. Er zijn echter vele vormen van leefstijl die deze bedreigingen aanzienlijk kunnen beperken en waar ouderen zelf wat aan kunnen doen. Bekende voorbeelden hiervan zijn veel bewegen, gezond eten (met zoutbeperking), niet te lang achtereen zitten (tv-kijken en lezen), spelletjes doen (om de hersenen actief te houden) en ook regelmatige controle bij de tandarts. Dit artikel vestigt de aandacht op een aantal leefstijlaanpassingen die ouderen ter harte zouden moeten nemen voor een langer en gezonder leven als een fitte oudere, zonder pijn en angst.

Spierverval

De grootste bedreiging voor ouderen is spierverval. Tien dagen bedrust heeft bij ouderen hetzelfde effect als vijftien jaar spierverval. Een kwart tot de helft van de patiënten boven de 70 jaar die in Nederland in een ziekenhuis wordt opgenomen, heeft daarna blijvend functieverlies. Kortom, een onverhoopte ziekenhuisopname kan het proces van veroudering jammerlijk versterken.
Een veelvoorkomende oorzaak van een langdurige ziekenhuisopname is een gebroken heup, dus het is belangrijk om deze 'ramp' zo veel mogelijk te vermijden door veel te lopen, een sterk spierstelsel te hebben en een goede herstelreactie bij struikelen. Vergeleken met Nederlanders hebben we in dit opzicht een nadeel: we wonen meestal op de begane grond, dus we missen het trappen lopen (een hele effectieve oefening) en we fietsen niet. De meeste ouderen op Curaçao die niet dagelijks een eind stevig lopen, hebben daarom geen sterke beenspieren. Ten slotte is hier in het ziekenhuis helaas nog niet het protocol 'Collumcare' ingevoerd, waarbij patiënten met een gebroken heup met spoed worden geopereerd en hierna intensieve revalidatie krijgen, juist om blijvend functieverlies te beperken.

Medicatie

In vorige artikelen over medicijngebruik heb ik al aangegeven dat voor ouderen de dosering van sommige medicijnen moet worden aangepast, omdat bij hen de afbraak van medicijnen door de lever geleidelijk minder effectief wordt. De dosering van de meeste medicijnen is getest op volwassen mannen, maar voor ouderen kan die standaarddosering veel te hoog zijn. Verder is al lang bekend dat de bloeddruk bij hoogbejaarden (80+) niet te laag mag zijn (duizeligheid en vallen). Onderzoek heeft verder aangetoond dat een hoog cholesterolgehalte juist gunstig is voor ouderen van hoge leeftijd, dus geen statines voor hen. Nogmaals: ouderen zijn anders!
Het is verder een feit dat ouderen veel te veel medicijnen innemen (polyfarmacie), waarvan de meeste niet nodig en soms zelfs schadelijk zijn. Het zou goed zijn als alle huisartsen kritisch zouden gaan kijken naar de medicatie van hun oudere patiënten, altijd in overleg met de apotheker van de patiënt.
In veel gevallen zal dan blijken dat een deel van die medicatie kan vervallen en van een ander deel de dosering kan worden verminderd. Van de volgende groepen medicijnen is aangetoond dat deze bij een hoge dosering problemen opleveren voor ouderen: anti-stollingsmiddelen, bloedverdunners, bloedsuiker verlagende middelen, hartglycosiden (zoals digitalis), opiumhoudende pijnstillers, lisdiuretica (zoals Lasix), anti-reumatica en bloeddrukverlagende middelen.

Leefstijl

Voor de meeste ouderen zijn de regels voor een gezonde leefstijl al genoegzaam bekend: veel bewegen, gezond eten (olijfolie, fruit, groenten, vis en noten), weinig snoepen, minder zout gebruiken en regelmatig wat zonlicht opvangen (vitamine D). Het is een feit dat ouderen niet makkelijk een bepaalde levensstijl veranderen, dus in veel gevallen blijft de manier van leven bij het oude.
Van alle genoemde aanbevelingen, is de belangrijkste activiteit het voldoende bewegen. Het zou familieleden van ouderen sieren als zij degenen zijn die hen aansporen daar wat aan te doen, vooral het dagelijks lopen, desnoods met een rollator. Een andere mogelijkheid is dat de huisarts de oudere verwijst naar een oefentherapeut voor een veilige looptraining. Onvoldoende beweging vergroot de kans op vallen en dat is de grootste bedreiging van een gezond en gelukkig lang leven, vooral als dit leidt tot verblijf in een ziekenhuis.

Het gebit

Recent Nederlands onderzoek heeft aangetoond dat 80 procent van de ouderen een matige tot slechte mondgezondheid heeft bij opname in een verpleeghuis. Het is niet waarschijnlijk dat deze situatie op Curaçao veel zal verschillen met Nederland, vandaar dat hieraan extra aandacht wordt besteed. Het is namelijk zo dat naast pijn, kauw- en slikproblemen, van een slechte mondgezondheid kunnen leiden tot een longontsteking, hart- en vaatziekten, slecht instelbare bloedsuikerspiegels bij diabetes en zelfs tot snellere veroudering van het brein.
Om de mondzorg voor ouderen in Nederland te verbeteren, hebben de beroepsvereniging van tandartsen, de Stichting Bijzondere Tandheelkunde, Acta, de Vrije Universiteit (VU) en Stichting Innovatiekring Dementie (IDé) hun krachten gebundeld in het project 'De mond niet vergeten!'. Dit initiatief verdient hier op Curaçao zeker navolging en misschien zal de VU hierbij hulp willen bieden. Weinig mensen beseffen hoe ernstig de gevolgen van slechte mondzorg kunnen zijn voor de algehele gezondheid, vooral bij ouderen.

Medische zorg

Er bestaat weliswaar het specialisme ouderengeneeskunde, maar in Nederland werken die artsen bijna allemaal in een instelling (verpleeghuis) en komen zij niet bij ouderen thuis. De enige verpleeghuisarts op Curaçao werkt in een verzorgingstehuis; er is een internist-ouderengeneeskunde (geriater) in dienst van het St. Elisabeth Hospitaal en ten slotte is er een vrij gevestigde psycholoog-geriater. Het zijn hier dus de gevestigde huisartsen die medische zorg verlenen aan ouderen. De meesten van hen zijn echter niet opgeleid voor die vorm van zorg, want de specifieke kennis hierover was er toen niet.
Er is inmiddels veel onderzoek verricht hiernaar en er zijn talloze publicaties over dit onderwerp. Het zou goed zijn als deze drie deskundigen op het gebied van ouderenzorg initiatieven zouden nemen voor meer voorlichting, poliklinische zorg aan ouderen en ondersteuning van huisartsen die hierbij hulp behoeven.

Op 18 en 19 september vindt het vierde Ouderenzorgcongres van de Naskho plaats in het Marriott Hotel.

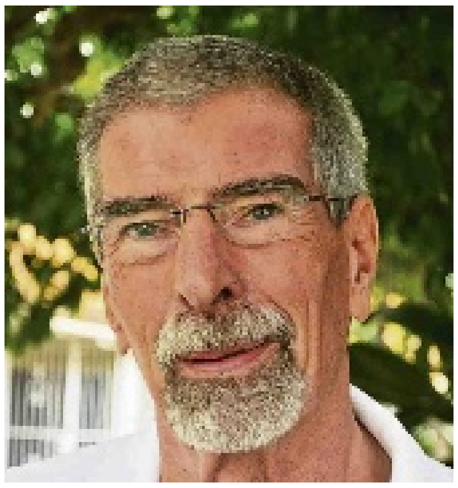

Hans de Haan is arts en jarenlang actief geweest als medisch adviseur bij diverse instanties.

1795: Tula's opstand in context

Het is toe te juichen dat er in 2015, na 220 jaar, lokale initiatiefnemers zijn die de opstand van de ook door de overheid erkende lokale held Tula en zijn kameraden blijven herdenken. Ook voor oud-leraar Rudy Riedel, auteur van 'Un otro kara di Luis Brion' (2008), is Tula een held. Hij ergert zich er echter aan dat sommigen denken dat Tula in direct verband staat met het einde van de slavernij. Men dient zijn geschiedenis te kennen, vindt hij en schreef het volgende artikel.

Tekst: **Rudy Riedel**

Alles begon op 17 augustus 1795 op Landhuis Knip. Onder leiding van Tula weigerden ongeveer vijftig slaven nog voor Caspar Lodewijk te werken. Een moedige daad die hem als straf op vreselijke wijze het leven kostte op 3 oktober 1795, na een bloedige strijd. Erg genoeg gevangen genomen na verraad door een medeslaaf.

Vrijheid, maar wat was de invulling eigenlijk? Wat was de oorzaak, of waren de oorzaken?
Geen enkele belangrijke historische gebeurtenis staat los van omstandigheden, al worden die op bepaalde momenten niet als aanleiding of oorzaak gezien. De historie kent ook momenten van ideologische verzwijging. Een voorbeeld hiervan is er wat in eerste instantie met het werk van de Russische psycholoog Lev Vygotski gebeurd is. Nieuw onderzoek kan interessante zienswijzen en inzichten naar voren brengen.
Het is van belang om naar voren te brengen dat veel slaven vroeg in de 18e eeuw manumissie kregen, dat was al bekend, zelfs eerder dan in Suriname. Ze konden als slaaf geld sparen en zich, of hun familie, vrij kopen en kregen dan een manumissiebrief. Han Jordaan beschrijft in zijn proefschrift 'Slavernij en Vrijheid op Curaçao. De Dynamiek van een achttiende-eeuws Atlantisch Handelssknooppunt' (uitgegeven in 2013, lokaal verkrijgbaar) dat er drie vormen van manumissie waren.
Zeer belangrijk is, dat hij op basis van archiefonderzoek aangeeft dat Otrobanda rond 1750 bestond uit een gemeenschap van redelijk welvarende ex-slaven die een beroep uitoefenden, kleurlingen, vrije zwarten, joden, blanken en buitenlanders, die revolutionaire ideeën steunden. Zeer belangrijk is dat hij, voor een beter begrip van onze historie, duidelijk maakt dat de vrijgeworden in die tijd geen uitzichtloze situatie tegemoet traden. Ook komt naar voren dat de visie van Hoetink (1956) die niet op archiefonderzoek gebaseerd was (scherpe scheiding tussen de bevolkingsgroepen), geen stand houdt.
In 1791 werd de West-Indische Compagnie opgeheven. Op dat moment werd Curaçao een kolonie die onder Nederland viel. Eric Penseel schrijft in zijn masterthesis 'Gouverneur Albert Kikkert Yiu Kòrsou of Makamba' (2011) dat hierdoor de koloniale macht naar de burgers verschoof.
Ook in 1791 begon een hevige strijd van slaven om vrijheid op Saint Domingue, die pas in 1804 eindigde met een overwinning van de slaven op de Fransen, Spanjaarden en Engelsen. Onder anderen David Geggus en C.R.L. James hebben daarover geschreven. L'Ouverture, een ex-slaaf van adel, deed pas na een maand mee. Later werd hij in opdracht van Napoleon Bonaparte gevangen genomen en stierf. Dessalines nam het over.

In 1791 verscheen een rapport van Grovestins en Boey, na een verblijf alhier van ongeveer drie maanden. Zij schreven onder meer in hun rapport dat de slaven zich losbandig gedroegen en dat het erop leek dat de eigenaren niets te zeggen hadden. Zoiets hadden ze niet meegemaakt in de Nederlandse kolonies Essequibo en Demerara. Een ander punt dat zij naar voren brachten, was dat de lokale overheid problemen veroorzaakte. De defensie was ook niet optimaal.
Eric Penseel is van mening dat er juist in die tijd (rond 1795) twee ontwikkelingen plaatsvonden: Nederland (de Bataafse Republiek) liet de greep op Curaçao langzaamaan los, en de bestuurders werden voor een belangrijk deel ingezetenen die hier handelsrelaties hadden of getrouwd waren met een lokale persoon (bijvoorbeeld Albert Kikkert). Handel en scheepvaart waren erg belangrijk voor Nederland.

1795 tot en met 1800

Hoe de strijd van Tula verliep is onder andere door een bronnenpublicatie van Paula, publicatie van Do Rego, de Ruta Tula welbekend. Mijn secundair literatuuronderzoek (nog niet gepubliceerd manuscript) laat zien dat de Staten-Generaal in 1789 instructies gaven aan de WIC om de slaven beter te behandelen. Ook brengt hij naar voren dat de periode 1795-1800 zeer turbulent was (RR: niet door slavenopstanden). Er was meer in het spel: een machtsspel van naties. Van de andere kant schrijft Penseel dat economische tegenspoed en sociale ongelijkheid een rol kunnen hebben gespeeld. Volgens hem waren er andere manieren om vrijheid te bereiken.
Hij geeft aan dat het volgende punt en als OORZAKEN gezien kunnen worden voor de opstand: een bestand uit 1795 tussen de Bataafse Republiek en Spanje sloot de vluchtroute naar Zuid-Amerika af; droogte en voedseltekorten.

Zowel Geggus als Penseel twijfelt eraan of de revolutie op Saint Domingue een grote invloed heeft gehad, Toussaint wilde de handel met Groot-Brittannië en Noord-Amerika versterken (RR: hij liet zijn vrouw naar Amerika vertrekken). In de praktijk heeft Saint Domingue ons eiland niet geholpen. Penseel verwijst naar Jordaan die ook van mening was dat commerciële en militaire belangen een grotere rol hebben gespeeld dan ideologische.
Niet vergeten mag worden dat Nederland in die tijd zijn overzeese macht verloren had aan de Fransen, Noord-Amerikanen en Engelsen. De kolonisten kregen daardoor greep op het lokale bestuur.

Patriotten

De patriotten in Nederland hadden weinig informatie over de kolonies, ze hadden het druk met hun veranderingen in de Bataafse Republiek. Maar producten uit de kolonies en marktmonopolie, mercantilisme, waren toch belangrijk. Ze keurden slavernij wel af, maar deden niets om het af te schaffen, het was een noodzakelijk kwaad. Penseel zegt dat anders dan in Nederland het hier niet ging om twee groepen tegen elkaar: Oranjegezinden en patriotten. Er waren hier gematigde patriotten en radicale. Veel kolonisten waren Oranjegezind. In 1796 kregen de patriotten alhier het bestuur in handen (omdat De Veer was afgetreden), maar ze hadden geen greep op de militairen (Karwan Fatah-Black).
Penseel is van mening dat Curaçao een milde vorm van slavernij kende, omdat er geen plantage-economie was. Hierdoor waren er veel slaven in de stad en was er nogal wat opwaartse mobiliteit (RR: vergelijk Han Jordaan). Vanwege de relatief milde behandeling vindt hij het verrassend dat de slaven in het minst bevolkte deel in opstand zijn gekomen. Hij zegt dat Carpata slavenopzichter was in Santa Cruz bij Kikkert. In de militie die Tula gevangen nam waren ook vrijen, kleurlingen en loyale slaven. Er waren ook blanken die vrijheid wilden.
Zijn conclusie: de slavenopstand op Curaçao in 1795 is niet volledig te kenmerken als in lijn met revolutionaire gebeurtenissen elders in de wereld. En deze opstand is geen echt onderdeel van de eeuw van revoluties (Age of revolutions). Er kwam geen emancipatieproces op gang.

Tula is ook voor mij een held én Voorloper van de Vrijheid (Prekursor di Libertat), zijn daad kreeg geen navolging. Om heel andere redenen was de periode 1796-1800 erg onrustig. Jammer genoeg werden de slaven pas in 1863 vrij, niet als gevolg van enkele repressieve reglementen en ook niet door een collectieve opstand.

De magie van

In dit klein essay laat ik mijn gedachten gaan over de magie van het korte verhaal. Het is een literair genre dat heel goed past bij onze zo haastige tijd. Het is ook een intrigerend en boeiend genre. En het is niet eenvoudig onder woorden te brengen waarin het geheim van dit genre schuilt.

Tekst: **Derk Cools**

Als je er over nadenkt, ontglipt het je vaak. Je herleest het verhaal nog eens. Soms helpt dat. Toch weet je vaak nog steeds niet precies waarom je het verhaal, dat je gelezen hebt, zo goed vindt. Goed, wat is goed? Spannend, emotioneel, droevig, uitbundig, opwindend? Ja, dat kan allemaal wel, maar zegt nog niet waarom het zo'n adembenemend verhaal is. Ik doe hieronder een gooi naar het geheim van het korte verhaal. Ik roep de Japanse schrijver Haruki Murakami erbij, die mij met zijn bundel 'Birthday Stories' op het goede spoor zet. Ook de Amerikaanse schrijver van korte verhalen Raymond Carver snelt me te hulp.

Het is waar, in deze tijd hebben de meeste mensen haast, veel haast. Ze hebben het druk en weinig tijd voor lezen. Ze lopen bij wijze van spreken zichzelf haastig voorbij. Een kort verhaal heeft de charme dat het ergens onderweg gelezen kan worden. Natuurlijk op het gevaar af dat je het weer snel vergeet als het je niet echt raakt.

Haruki Murakami

Haruki Murakami schreef een boekje over hardlopen en schrijven. Het draagt de titel 'What I talk about when I talk about running'. Niet elke schrijver is natuurlijk een jogger of hardloper. Murakami blijkt een ware marathonloper met veel ervaring. Het meeste dat hij weet over het schrijven van fictie heeft hij geleerd tijdens het hardlopen, schrijft hij!

Hardlopen is dus rustgevender dan gewone haast in het dagelijkse leven? Het geeft gelegenheid tot nadenken. Haast is niet productief, running wel? Murakami vertelt dat schrijvers en runners veel gemeenschappelijks delen. Ze moeten regelmatig oefenen, zich inspannen en onderwerpen aan discipline, doorzetten en pijn lijden. Ze herkennen elkaar hierin – zoals Murakami en Raymond Carver.

Grappig is dat Murakami de titel van zijn boekje ontleend heeft aan een bundel van deze Amerikaanse schrijver van spannende verhalen, Raymond Carver, 'What we talk about when we talk about love'. Murakami heeft alleen het woordje love vervangen door running. Hij wil laten zien dat hij in dezelfde geest schrijft als Carver en met evenveel spirit. Carver's boekje bevat een rijke collectie korte verhalen van superieure klasse. Maar als je het uit hebt, zit je toch weer met de levensgrote vraag: waarom zijn dit nu zulke goede verhalen?

Een kort verhaal is, naar mijn mening, verdienstelijk wanneer het bij wijze van spreken lang duurt of als het nog voortduurt, wanneer het al voorbij is. Het moet nog nawerken. Een kleine paradox, spielerei met de tijd, die ons helpt het geheim van het korte verhaal beter te begrijpen. Want daarover gaat het hier.

Birthday Stories

Haruki Murakami stelde een bundel van Engelse verhalen samen onder de titel 'Birthday Stories'. De Birthday herinnert ons aan het begin van ons leven, dat we zelf niet kennen. Tegelijkertijd is het een dag, die we ons meestal heel wel bewust zijn. Iedereen kan zich er dan ook iets bij voorstellen. Cadeautjes, bezoekers, muziek, een taart, spelletjes. Het is een dag vol emoties, spanning, twijfel of hoop. De verjaardag is het feest van de verrassing, zoet, soms bitter. De schrijver van een birthday story maar weinig tijd. Dat scherpt de pen, de humor, de waarneming, de conversaties, het verhoogt het tempo in het verhaal en verdicht de tekst. Het is voor de schrijver erop of eronder. Hij beklimt het podium en moet zonder omhaal zijn kunst vertonen. Ontsnappen is niet mogelijk.

Aan het eind van de verjaardag valt onherroepelijk de nacht. Het verhaal is uit. De jarige is een dag ouder, blij, moe, bedroefd, dankbaar, gekwetst of wijzer.

Een birthday story bevat alle ingrediënten, die in wezen elk goed kort verhaal kenmerken. Het kent een grote emotionele intensiteit, een compacte vorm, heftige spanning en een gebeurtenis al dan niet noodlottig van karakter. Het cirkelt rond de verrassing zoals bij een verjaarsfeest. Daarin gaat het geheim van het Korte Verhaal schuil. Het kent een grote lading, een intensiteit van tijd en samengebalde emoties, ook zonder knal heeft het een echo.

De bundel Birthday Stories geeft ons een inzicht in wat de schrijver Murakami zelf een goed kort verhaal vindt. Hij brengt ons op het spoor van goede story tellers in het Engelse taalgebied. Ik noem uit zijn bundel naast Raymond Carver ook Denis Johnson en Russell Banks.

het korte verhaal

Zij hebben ieder korte verhalen op hun naam staan. Sublieme soms hallucinerende verhalen. Het verbaast niet dat zij ook dichters zijn. Het zijn schrijvers die in staat zijn om kort en indringend te schrijven, beeldend en intens, rauw en aards. Als lezer staat je soms het zweet in de handen, doordat je bijna vergeet te ademen in de moordende stilte, waarin de gebeurtenissen in het verhaal zich voltrekken.
Denis Donoghue schrijft: “In Raymond Carver’s stories, it is dangerous even to speak.” Het spreken trekt het gevaar aan, dat overal in het korte verhaal rondwaart. Het is als de steen, die een helling afrolt en een lawine losmaakt. Stilte is een reactie op dit gevaar dat als geweld door de naden van het bestaan kruipt. Gewelddadigheid ligt overal in het verhaal op de loer, neemt de vorm aan van onzekerheid, gevaar, misdaad, noodlot. Zoals in de Birthday Story ‘The Bath’ (van Carver), waarin het jarige jongetje in het verkeer wordt aangereden, in het ziekenhuis terechtkomt, bewusteloos of in coma geraakt, dokters en zusters in- en uitlopen, zijn ouders bij het bed zitten in grote onzekerheid en zichzelf bij herhaling geruststellen, een verhaal dat eindigt met een telefoontje…
De moordende stilte in het korte verhaal is eigenlijk een kort oponthoud in het aanhoudend geweld van gebeurtenissen en voorvallen. Het is in het verhaal het moment, waarop de afgrond van het bestaan zich opent. Het moment van de duizeling. Tijdens dat opontholud openbaart zich vaak in de banaliteit van alledag de ethiek in de vertelling. Mensen staan voor een beslissing. Ze moeten kiezen.
De tijd verstrijkt, in het verhaal resten nog maar een paar bladzijden, meer niet. Het moet nu gebeuren. Het is nu, de daad of de misdaad, de confrontatie met zichzelf of met de Ander. Heel soms dient zich de mogelijkheid van een metamorfose aan, een gedaantewisseling als laatste uitvlucht uit een benarde situatie.

In het korte verhaal is er de condensatie van het leven, het alles of niets. Het is bij uitstek het genre waarin de morele vraag zich plotseling kan aandienen om even snel weer te verdwijnen. Een goed voorbeeld uit de bundel Birthday Stories is het verhaal van de schrijver Denis Johnson, getiteld ‘Dundun’. Dit is de naam van de jarige hoofdpersoon, die op die feestdag ruzie krijgt met zijn vriend Mc Innes en hem neerschiet. In de auto op weg naar het ziekenhuis dwingt Dundun zijn gewonde vriend te zeggen: “Tell them (in het ziekenhuis) it was an accident. Okay? … ‘Promise’, Dundun said. But Mc Innes said nothing. Because he was dead.” Dit is een staaltje van een birthday story, waarin de schrijver in één keer alle opgekropte energie lostrekt.
Dit is een goede illustratie van het genre Korte Verhaal in volle werking, onweerstaanbaar, fel, explosief, in dit geval zelfs dodelijk. Verrassing, stilte, ethiek, de duizeling, het is er allemaal in het korte verhaal.

Tot slot nog dit. Raymond Carver schreef aan het eind van zijn leven het boekje ‘A new Path to the Waterfall’. Hij schreef het toen de dood hem op de hielen zat. Hij had haast, grote haast. Hij koos passages uit verhalen van de Russische schrijver Tsjechov en schreef er eigen, dichterlijke teksten naast. Het is een ode aan het leven en aan Tsjechov, die hij beschouwde als de meester van het korte verhaal. In dit sublieme werkje is het onderscheid tussen het Korte Verhaal en het parlando-gedicht (proza gedicht) vrijwel geheel verdwenen. Met deze hommage naderde Raymond Carver zijn grote voorbeeld Tsjechov misschien nog het meest.

Haruki Murakami, Birthday stories, in Harvill Press 2002
Raymond Carver, A New path to the Waterfall, in Harvill Press 1989
Denis Johnson, Jesus’ Son, in Picador 1992

Ars Poëtica.

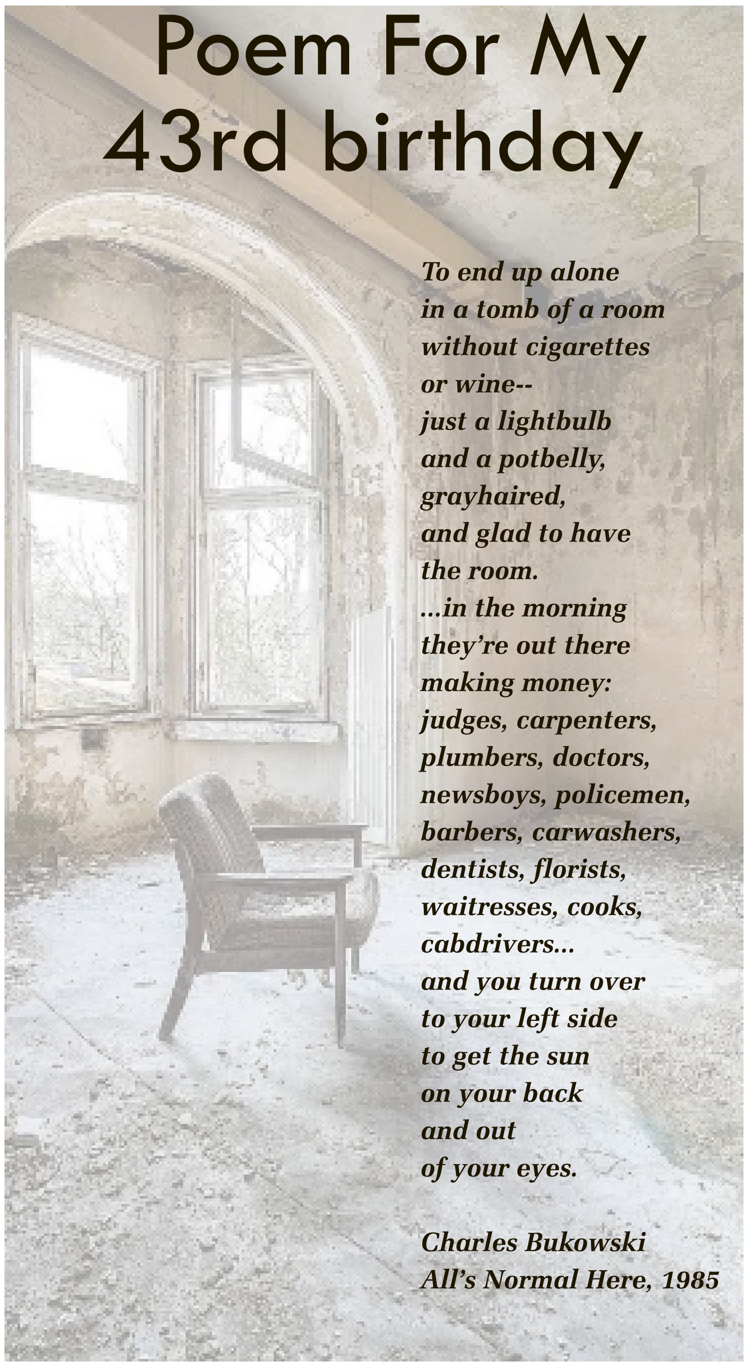

Poem For My 43rd birthday

To end up alone
in a tomb of a room
without cigarettes
or wine--
just a lightbulb
and a potbelly,
grayhaired,
and glad to have
the room.
…in the morning
they’re out there
making money:
judges, carpenters,
plumbers, doctors,
newsboys, policemen,
barbers, carwashers,
dentists, florists,
waitresses, cooks,
cabdrivers…
and you turn over
to your left side
to get the sun
on your back
and out
of your eyes.

Charles Bukowski
All’s Normal Here, 1985

Letra

Garth St. Omer

Vroeg in de ochtend gaat de telefoon over. Eugene Coard neemt slaperig op en hoort dat een goede jeugdvriend van hem uit St. Lucia is vermoord. Dat trieste bericht is het begin van een wandeltocht terug in zijn herinnering aan hun jaren samen op het eiland.

Zijn vriend was uit de middenklasse afkomstig. Hij onderging een metamorfose die hem in een getto bracht waar criminele gangs het voor het zeggen hadden. Hoe kon die metamorfose plaatsgrijpen? Had die metamorfose ook plaatsgegrepen indien… dit of dat niet zou zijn gezegd of gebeurd?

Hij realiseert zich dat hem ook een metamorfose is overkomen toen hij zich in Londen vestigde en verstrikt raakte in allerlei lastige relaties, waarin hij telkens weer een ander lijkt te zijn. Zijn bestaan werd dermate gecompliceerd dat hij besloot uit te wijken naar de VS om daar een nieuw bestaan op te bouwen, waarbij weer andere kanten van zijn raadselachtige identiteit naar boven kwamen. Huidskleur en racistische vooroordelen maken het er niet eenvoudiger op. Trouwens, ook de titel van het boek is gecompliceerd, Prismns. Niets is zoals het lijkt te zijn.

De auteur Garth St. Omer (1931) is zelf uit St. Lucia afkomstig, schreef enkele romans en een bundel verhalen, getiteld Shades of Grey (1968, ja toen al die titel) en werkte als hoogleraar Amerikaanse literatuur in Santa Barbara, Californië.

Jenny Erpenbeck

Het ‘wat indien’ staat ook centraal in de pas uit het Duits vertaalde roman van Jenny Erpenbeck Een handvol sneeuw. Het ‘wat indien’ bepaalt zelfs de structuur van het boek. Een meisje wordt geboren in Galicië uit een joodse moeder en een katholieke vader. Het is begin twintigste eeuw. Het is koud en het kind sterft. Hoe zou haar leven zijn verlopen als de moeder wat sneeuw had genomen en het op haar borst had gelegd? Zou ze misschien van schrik weer zijn gaan ademen? Hoe zou haar leven dan verlopen zijn?
Daarover gaat het boek dat uit vijf delen bestaat. In al die delen loopt het door omstandigheden fout af. Maar

wat indien het toch anders was gelopen? Zo ontstaat het volgende deel. Wie is dit kind? Het blijft naamloos, alsook de oude vrouw van negentig aan het einde van het boek. Ondertussen maken we ook nog eens kennis met de verschrikkelijke geschiedenis van Europa in de twintigste eeuw. Een zeer indrukwekkende roman, die binnenkort de Europese Literatuurprijs voor 2015 ontvangt. Wordt binnenkort in Ñapa besproken.

Jenny Erpenbeck werd zelf in Galicië geboren en groeide op in Wenen en Moskou. Ze studeerde theaterwetenschappen, werkt als theaterdirecteur en verraste het Duitse publiek met enkele hoogst originele romans.

Duurzame lokale productie gekoppeld aan lokale consumptie

Femi (26) en Joshua Peiliker (27) kregen drie jaar terug het aanbod om iets van Landhuis Cas Cora te maken. Ze verbouwen er groente en fruit die in het restaurant op het terrein tot exotisch klinkende gerechten worden bereid. Met het farm-to-table concept wil het echtpaar bewustzijn creëren over waar ons eten vandaan komt.

Tekst: **Nelly Rosa** Foto's: **Ken Wong**

Een pompeuze fontein, waarvan de witte verf afbladdert, staat bij de ingang van het vervallen monumentale landhuis en de bijgebouwen. Acht jaar heeft het landhuis leeggestaan, voordat het van eigenaar wisselde. De kozijnen zijn verrot, het pleister brokkelt af waardoor het koraalsteen zichtbaar is. Een oldtimer lijkt achteloos te zijn achtergelaten. "Het is de mascotte van het landhuis", zegt Femi terwijl ze een rondleiding geeft. De auto is een van de achtergebleven projecten van Joshua's broer, die oude wagens opknapt. "Het past goed bij het landhuis", zegt Femi.

Het stel dat hier geboren is woonde in Nederland toen Joshua's ouders drie jaar terug het terrein kochten. De broer van Joshua bewerkte een beetje de grond. Omdat hij ondernemer is had hij weinig tijd om op het uitgestrekte land te werken. Of zij het niet wilden overnemen? Toen ze een kijkje kwamen nemen, waren ze meteen verkocht. "We wilden hier iets doen dat ook toegankelijk zou zijn voor anderen zodat ze er ook van kunnen genieten. Dat was het idee, maar we hadden nog geen plan", vertelt Femi.

Toen Joshua vorig jaar met de landbouw begon, bedacht Femi dat het mooi zou zijn als ze mensen bewust kan maken van waar hun eten vandaan komt. Haar droom voor dit eiland, waar het leeuwendeel van de etenswaren wordt geïmporteerd, is dat mensen zelf groente en fruit gaan verbouwen en lokaal geproduceerde producten kopen, zodat de lokale economie en de 'boeren' worden ondersteund.

"Het opzetten van een farm-to-table concept gaat daarbij hand in hand", legt Femi uit. Farm-to-table is een wereldwijde beweging die zich bezighoudt met lokaal geproduceerd voedsel en het aan de man brengen van lokale etenswaren. Het is verbonden met biologische landbouwinitiatieven, duurzame akkerbouw en gemeenschapslandbouw.

Aanhangers van het farm-to-table concept hebben een voorkeur voor verse ingrediënten en leggen de link tussen lokale voedselproductie en het eten dat op tafel staat uit. Het motto van Hòfi Cas Cora is dan ook 'Grow local, Eat local and Support local'. "Dit concept is niet onbekend in het buitenland, maar hier is het nog wel nieuw", zegt Femi. "Ik vind het belangrijk dat we kunnen vertellen waar het eten vandaan komt. Niet alleen van de gewassen van onze eigen hòfi, maar ook van een paar andere op Ronde Klip en die van Soltuna."

Van marketing naar boer

Het echtpaar is van huis uit geen boer. Femi heeft een achtergrond in marketing en branding. Joshua heeft business en grafisch ontwerp gestudeerd. Met vallen en opstaan hebben ze zich het 'boerenvak' eigen gemaakt. "We hebben ook een hulp die op het terrein woont, Janu, die veel van de landbouw doet." De gewassen worden op de traditionele manier, met kanalen, bewaterd. Het water dat met molens uit de grond wordt gehaald, wordt in de monumentale regenbak opgeslagen. "Omdat we geen pesticides gebruiken, hebben we veel moeten uitproberen. We willen de gewassen zo natuurlijk mogelijk houden. Dat is vervelend als je weleens een plaag hebt, maar gelukkig is dat niet vaak voorgekomen", vertelt Femi. Leguanen die de spinazie kaalvreten worden nu door de honden weggejaagd. "Dat scheelt."

Biologische akkerbouw betekent ook zo veel mogelijk gebruikmaken van eigen resources. Zo gebruiken Femi en Joshua onbewerkte kippenmest van de kippen die ze zelf houden. Die kippen leggen ook de eieren die in hun keuken worden gebruikt. Andere dieren die ze houden zijn elf Curaçaose black belly sheep, een ezel, pauwen en varkens. Ook loopt er een eend rond. "De varkens krijgen al het overgebleven eten of overrijpe groente en fruit. De schapen grazen op het veld." Wie zijn handen bij de toiletten wast, bewatert de planten die voor de toiletten staan. Van pallethout hebben ze een wasbak gemaakt. De flessen aan de muur van The Eatery die als vazen dienen, zijn melkflessen waar ze tijdens de renovatie van het restaurant op stuitten. "Het zijn originele melkflessen van vroeger." Het hout van de bar is gemaakt van het antieke hout dat in het koetshuis ligt. De spiegel in de toiletten, het frame daarvan, is de oude voordeur van wat nu het restaurant is. "De voordeur hangt dus nu bij de toiletten", lacht Femi.

Het echtpaar verbouwt zoete aardappel, okra, kousenband, komkommer, papaja, cassave, bakbanaan en paprika. "De standaard gewassen die op het eiland groeien", zegt Femi. Volgens haar kan er veel meer op het eiland verbouwd worden dan wat mensen denken. Vorige week hadden ze 400 kilo zoete aardappels geoogst. Het gros daarvan ligt nu bij de supermarkt in de schappen. "Als we veel tegelijk oogsten verkopen we wat we niet nodig hebben aan toko's en supermarkten", legt Femi uit.

Hòfi Cas Cora hanteert 'farm-to-table' concept

Gezond leven is tegenwoordig big business. De huidige generatie twintigers en dertigers houdt zich bezig met thema's als eco living, klimaat- en milieuproblemen en een gezonde leefstijl. "Het is de oudere generatie die je moet opvoeden om de juiste dingen te kopen in de supermarkt. Ik merk het bij mijn eigen moeder", vertelt Femi. "Toen we hier net waren lette ze daar niet op. Maar een jaar later wel. Ook kleine dingen tellen, zoals je eigen tas meenemen naar de supermarkt. Binnen een jaar heb ik ook veranderingen in de supermarkt gemerkt. Lokale producten worden onder meer beter aangegeven. Tevens is er meer informatie beschikbaar doordat er meer mensen bezig zijn met gezond eten en met landbouw."

Melk, vla en chocolademelk

Er is niet veel bekend over de geschiedenis van het landhuis zelf. "In het boek over landhuizen op Curaçao stond heel weinig over dit landhuis. Alleen dat het in privébezit was", zegt Femi. Niet heel lang terug, in de jaren zestig, was Landhuis Cas Cora een melkfabriek. Wat nu The Eatery is was in die tijd het gebouw waar de melk werd gepasteuriseerd. "Het was een van de eerste en grootste melkfabrieken in het Caribisch gebied. De koeien liepen op het terrein en soms ook op het sportveld van het naastgelegen Radulphus College. Als ze gingen sporten moesten ze uitkijken dat ze niet in een koeienvlaai stapten. "Mijn vader woonde als kleine jongen hier om de hoek. Hij had verhalen over hoe ze hier melk en chocolademelk kwamen halen. Meer dan dertig jaar was hij niet op het terrein geweest", aldus Femi.

Dat ze nu onder meer restauranteigenaars zijn, is niet zo vreemd. "Ik vond het altijd leuk om vrienden en familie te entertainen. We hielden etentjes en thema-avonden bij ons thuis in Amsterdam. Het bijeenkomen, dat mensen gezellig tafelen en hier kunnen ontspannen, als we dat kunnen verzorgen voor een groep, dat is de business waarin we zitten."

Droombruiloft

Afgelopen december zijn Femi en Joshua op hun eigen landhuis getrouwd. "Niemand wist dat ze voor een bruiloft waren uitgenodigd", vertelt Femi. "We waren druk bezig met de renovatie en onze vrienden en familie hadden het resultaat nog niet gezien. In december waren de werkzaamheden zo goed als klaar. We hadden onze familie en vrienden toen uitgenodigd voor een kerstborrel. Alleen de directe familieleden wisten twee weken van tevoren dat er een trouwerij zou plaatsvinden. Op de porch stonden stoelen en banken op een rij. Om zes uur kwamen Joshua en ik van de trap van beneden naar boven gelopen. We zijn toen op de porch getrouwd. Ons ezeltje bracht de ringen. Dat wilde Joshua heel graag. Dat was het enige wat hij wilde", vertelt Femi. "Ik geloof niet dat je dat elke dag bij een trouwerij ziet."

De ornamenten voor de trouwerij waren dingen uit de tuin die ze hebben hergebruikt. "Zoals hergebruikte glazen potjes met kaarsjes erin. Heel erg low budget. In de trant waar we nu mee bezig zijn. De trouwerij was heel relaxed. Er zat geen druk op ons, omdat bijna niemand wist dat we gingen trouwen. Het was uiteindelijk helemaal hoe we het hadden bedacht." Ze waren altijd van plan om een surprise trouwerij te houden. "Toen we in Nederland woonden hadden we bedacht dat als we zouden gaan trouwen we dat in het geheim zouden doen en dat december daar een mooie maand voor zou zijn, omdat dan veel van onze familieleden toch hier op vakantie zouden zijn. De hele familie is dan bij elkaar", legt Femi uit.

Het tweetal had nooit gedacht dat ze terug zouden komen naar het eiland. "We zijn naar Nederland gegaan, niet per se met het plan om terug te komen. Na een paar jaar krijg je toch heimwee en begin je de mogelijkheden op je eigen eiland te zien. Dat we ook kunnen bijdragen aan de nieuwe ontwikkelingen op ons eiland."

Over organiseren, ondernemen, managen en leidinggeven

Full Circle (16)

Full Circle is de titel van een nieuw boek over modern en effectief management voor nu en de toekomst dat in 2016 in de Nederlandse en Engelse taal verschijnt en de lezers van Ñapa, de wekelijkse bijlage van de Amigoe, hebben elke maand de primeur van een vervolgartikel uit het boek zoals dat naar de uitgever gaat voor de laatste aanpassingen in stijl en taalgebruik.

Tekst: **Jan de Ruijter**

Vraag een manager wat hij doet en u krijgt een aarzelend, vaag en ontwijkend antwoord. "Wat ik doe? Ja, dat is een beetje moeilijk uit te leggen; ik ben verantwoordelijk voor een boel dingen; ik zorg ervoor dat alles soepel verloopt." Allemaal vreemde antwoorden die geen antwoord op de vraag zijn.

Neemt u maar eens de proef op de som en vraag het aan managers of althans aan mensen die die titel gebruiken. U zult verbaasd staan over de vage antwoorden en het gestamel dat u dan te horen krijgt. In deze nieuwe tijden met continue veranderingen en verbeteringen, met verhoogde eisen van de consument, met hogere verwachtingen van medewerkers, met steeds toenemende lokale, nationale en internationale concurrentie, is het een absolute noodzaak geworden dat alle mensen die zich bezighouden met management en terecht of onterecht de positie van manager hebben, minimaal op die vraag kunnen antwoorden dat zij zich bezighouden met plannen, doelen stellen, organiseren, resultaten behalen en continu evalueren.
Daar zijn we helaas lang nog niet, we hebben nog een heel lange weg te gaan en vandaar deze serie artikelen in de Ñapa. Een land waar dit heel goed begrepen werd, al in de jaren zestig van de vorige eeuw, is India. Enorm vooruitziend en progressief, realiseerde men zich in India dat het grote land slechts tot ontwikkeling en bloei gebracht kon worden als zowel de publieke sector als de private sector over genoeg kaderpersoneel kon beschikken. Die voor die tijd zo enorm vooruitstrevende gedachte leidde tot de opening van een aantal zeer gespecialiseerde management- en kwaliteitsinstituten van het hoogste universitaire niveau die zowel aan de overheden als aan het bedrijfsleven bekwame en goed opgeleide managers leverden.
Een stap die door veel meer landen gevolgd zou moeten worden. Gaat u maar eens na: op welk eiland treft u goede managers aan in bestuursfuncties binnen de overheid? Welk eiland heeft bijvoorbeeld ministers die goede managers zijn? Die bekwaam kunnen managen, plannen, doelen stellen, organiseren, doelen behalen, resultaten bereiken? Het besturen van een land is niet anders dan het managen van een bedrijf. Niets minder, maar ook niets meer. In India wist men dat al in 1960! Managementinstituten leverden toen al goede managers aan de private én aan de publieke sector. Degenen die abusievelijk menen dat een land besturen iets anders is dan het besturen of managen van een bedrijf omdat het bij een bedrijf slechts om winsten zou gaan en bij de overheid niet, dienen vooral verder te lezen. Want dat het bij een bedrijf slechts zou gaan om winst is ook al zo'n verouderde gedachte die niet meer in deze moderne tijd past.
Alles begint met goed management. De klachten die we zo vaak, ook op de eilanden, horen over slecht personeel zijn goedkope retoriek. Alles begint met goed management. Goed management zorgt voor goed werknemerschap. Het is mijn op ervaring gebaseerde rotsvaste overtuiging dat personeelsleden enorm geïnteresseerd zijn om goed werk te verrichten en om betrokken te zijn met hun bedrijf, maar veelal heel snel gedemotiveerd worden door het slechte management. Managers die zo klagen over hun personeel moeten eens goed in de spiegel kijken. Daar zien ze de scheppers van de bedrijfscultuur in hun bedrijf, daar zien ze de schuldigen, degenen die tekortschieten!

Managementtheorie

Waarom is managementtheorie, managementkennis zo noodzakelijk? Een manager brengt drie dingen in bij een bedrijf waar hij voor gaat werken:
Zijn persoonlijke kwaliteiten zoals karakter, persoonlijkheid, attitude, algemene opleiding-kennis-ervaring, en motivatie; zijn persoonlijke specifieke kennis en ervaring in de gekozen bedrijfstak; zijn kennis van management, van organiseren, ondernemen, managen en leidinggeven.
De praktijk wijst uit dat managers helaas op het derde punt zo enorm tekortschieten. Managers hebben veelal kennis van hun bedrijfstak en brengen een aantal goede persoonlijke kwaliteiten in bij het bedrijf, maar schieten tekort in hun managementkennis; ze weten niet hoe te managen en schuiven dan hun onvrede en frustraties over de slechte resultaten af op het personeel dat niets doet, niets begrijpt en niets wil.
Management is een nog jonge wetenschap waarvan de ontwikkeling pas rond het jaar 1900 begon. Rond 2000 werd door toetsing met de ervaring en praktijk, de kennis afgerond en kan er gesproken worden over een vaste vorm van effectief management die tot de gewenste resultaten moet leiden. Die vorm oftewel dat systeem wordt nog maar heel slecht verspreid en er wordt niet voldoende gebruik van gemaakt.

De praktijk

Management in de praktijk berust nog steeds op het oude Command & Control en managers besteden hun tijd nog steeds 'in' het bedrijf met allerlei klusjes in plaats van 'aan' hun bedrijf. Activiteiten en dingen doen oftewel allerlei dingetjes even snel regelen in plaats van plannen, doelen stellen, organiseren en resultaten bereiken.
Management is helaas nog steeds gebaseerd op chaos, wanorde, en dingen doen en besluitvorming gebaseerd op intuïtie. Reactief dingen doen die op dat moment nodig en dringend blijken in plaats van pro-actief plannen en je dag en werk onder controle hebben. De ad-hoc gebeurtenissen van de dag zijn de baas over de manager die gedurende de dag en aan het eind van de dag duidelijk overstrest is terwijl de manager juist zijn dag onder controle moet hebben. Managers zijn de hele dag steeds maar bezig om allerlei voorkomende problemen op te lossen, te reageren op allerlei onverwachte zaakjes, tientallen 'urgente' dingen te doen, overal vuurtjes te blussen, en dat alles ten koste van de echte belangrijke dingen. Veelal doen ze dingen omdat het altijd zo gedaan werd en wordt en men vertrouwt op het bekende van het verleden, op intuïtie en op... geluk en toeval. Succes berust op geluk en toeval en niet op planning en management.
Wordt vervolgd.

Jan de Ruijter is bedrijfsconsultant op Aruba en bereikbaar via janderuijter@yahoo.com.

Food for thought.

Bleekselderij: groente en smaakmaker

Bijna alle soepen zijn makkelijk, snel te maken en gezond. Zo ook deze variant van kippensoep met een 'toque sabor latino'!

Tekst: **Miriam de Windt**

Bleekselderij wordt niet door iedereen gezien als groente. Velen, zeker Curaçaoenaars, gebruiken het als specerij. Bleekselderij heeft een hoge voedingswaarde. Voornamelijk kalium, calcium en bêta-caroteen.

Bêta-caroteen is een voorloper van vitamine A. In uw lichaam wordt het omgezet in vitamine A.
Vitamine A zorgt voor een goede weerstand en is belangrijk voor het gezichtsvermogen, maar ook voor gezonde botten, tanden, huid en voor de groei. Bèta-caroteen én vitamine A hebben beide een anti-oxidatieve werking die de lichaamscellen beschermt tegen vrije radicalen.
Kalium is een belangrijk mineraal voor de zenuwprikkelgeleiding en het handhaven van een normale bloeddruk. Verder is kalium noodzakelijk voor het samentrekken van de spieren en voor de energiehuishouding in de spieren. Kalium werkt ook vochtafdrijvend.
Bleekselderij is echter wel nitraatrijk. Zoals bekend, kan nitraat worden omgezet in nitriet.
Deze omzetting begint langzaam in het voedingsmiddel, al door bacteriën. Bij hoge temperaturen gaat deze omzetting sneller. Boven de 60 graden gaan de bacteriën dood en wordt nitraat niet meer omgezet.
60 graden is om en nabij de temperatuur waarop een warme maaltijd geserveerd wordt. Vandaar dat het niet aangeraden wordt om nitraatrijke groenten meerdere malen op te warmen. Bij elke keer opwarmen, komt de groente in de 'temperatuurgevarenzone'. Het is beter om groente aan kokend water toe te voegen. Of, bij het wokken, aan heet vet.
Nitriet dient zo veel mogelijk vermeden te worden, omdat het met eiwitten nitrosamines kan vormen die kankerverwekkend kunnen zijn. Hoe meer nitriet in uw voeding, hoe meer kans op vorming van nitrosamines.

Miriam de Windt is diëtiste en natural nutritionist.
T 889-1788
C 520-6932

Cassave oftewel yucca

De cassave is de wortel van een heester die op savannes groeit. Van oorsprong komt de cassave uit Zuid-Amerika, waar het als sinds 3000 voor Christus werd verbouwd. Na de ontdekking van Amerika werd de plant geïntroduceerd in Azië en Afrika. Cassave is ook bekend als tapioca.
Na de aardappel is het het meest gegeten knolgewas ter wereld. Van nature bevat cassave het giftige blauwzuur. U dient zeker nooit cassave rauw te eten.
De smaak lijkt op die van aardappel, maar met een steviger structuur.

Bekend zijn kroepoek en chips van cassave. Cassavepap wordt ook veel gegeten in Afrikaanse landen, maar het gaat ook prima in soep of wokgerechten. Ook de bladeren van de heester kunnen worden gegeten.

Bakbanaan

De koolhydraten in de bak- of kookbanaan bestaan voor een deel uit zetmeel. Rauw zetmeel kunnen uw darmen niet verteren. Vandaar dat bakbanaan voor consumptie dient te worden gekookt, gebakken, gefrituurd of gegrild. Hoe rijper de bakbanaan, des te meer van het zetmeel omgezet wordt in suiker. Dan is een kleine portie wel rauw te eten.
In tropische en Caribische landen neemt de bakbanaan een belangrijke plaats in binnen het voedingspatroon.
Er zijn vele soorten en rassen. In de praktijk wordt er grofweg onderscheid gemaakt tussen de fruit- of dessertbanaan en de bakbanaan. Maar u kunt makkelijk informatie krijgen over de golden banana, de appel-, de baby- en rode banaan.

Onrijpe bananen met een groen-gele kleur kunnen prima binnen 1-4 dagen narijpen bij kamertemperatuur. Als u de bakbanaan onrijp (groen) wilt gebruiken, moet u het in de koeling bewaren. Bij een lage temperatuur rijpt het niet verder. Echter niet al te lang in de koeling laten, want het kan toch bederven. Zodra de schil zwart wordt, gaat het bederfproces heel snel.
Bakbananen zijn rijk aan koolhydraten, vitamine A en C, ijzer, kalium, magnesium en fosfor.

Analyse

Deze Latijns-Amerikaanse kippensoep is een voedzame maaltijdsoep, al bevat het niet veel ingrediënten. Meestal heeft u voor een maaltijdsoep veel ingrediënten nodig. Met dit recept niet. Hierdoor is het ook snel klaar. Zeker als u van tevoren de soepbasis maakt (kip koken en bouillon maken). Van tevoren de basis maken heeft ook het voordeel dat u het kunt ontvetten: als de bouillon koud is, het geco-aguleerde vet eraf scheppen én het kippenvlees trimmen van al het onderhuidse vet. Want… uiteraard heeft u de vellen vóór het koken al weggehaald.

Latijns-Amerikaanse kippensoep is voedzaam doordat het in voldoende mate vezels, kalk, ijzer en de vitamines levert. De ingrediënten die hiervoor verantwoordelijk zijn, zijn alle ingrediënten behalve het zout en de sazon. Deze soep bevat voor circa 30 procent DAH natrium. Dat is aan de hoge kant. U kunt het zout weglaten bij het koken van de kip en sazon Goya 'low sodium' gebruiken. De sazon weglaten betekent dat u dan geen 'Latijns-Amerikaanse' kippensoep gemaakt heeft.
Makkelijk en gezond is het thema waarmee wij gestart zijn na zomerreces en dit recept voldoet in geuren en kleuren hieraan. Vooral de geuren!
Onaangepast is dit recept niet aan te raden voor een natriumbeperkt dieet. Maar voor alle andere voedingssystemen… eet smakelijk en gezond!

Kook mee met May.

Ingrediënten:
1 kip van 3½ pond, bij voorkeur een scharrelkip, in stukken gesneden
1 medium ui, in tweeën
1 wortel, schoongemaakt, in vieren
2 stengels bleekselderij, in vieren
1 bosje cilantro, wortels verwijderd, goed gewassen
2 theelepels zout
1 rijpe bakbanaan, geschild in stukken van 2½ cm
200 gram ontdooide bevroren yucca in stukjes
½ cup gehakte cilantroblaadjes
1 enveloppe sazon de Goya
12 gekookte nieuwe aardappeltjes (bij voorkeur Colombiaanse)
vers gemalen zwarte peper naar smaak

Bereidingswijze:
De kip met de ui, de wortel, de selderij en de cilantro in een soeppan met dikke bodem doen. 3 liter water en zout toevoegen. Aan de kook brengen, vuur temperen en op een laag pitje, zonder deksel, 45 minuten laten pruttelen. Schuim dat komt bovendrijven verwijderen.
Stukken kip met een geperforeerde lepel uit de soep nemen en laten afkoelen. Daarna de kip van de botten halen, apart houden en de bouillon zeven en de groenten weggooien.
De bakbanaan, de yucca, de helft van de cilantro en de sazon de Goya bij de soep doen, weer laten pruttelen tot de banaan en de yucca gaar zijn. De rest van de cilantro, de aardappeltjes en het kippenvlees toevoegen, verwarmen en met de peper op smaak brengen.
Warm serveren
Voor 6-8 personen
Eet smakelijk May

Andere mensen helpen bij

Het was een heel voorspoedige zwangerschap, de bevalling was goed voorbereid, het wiegje stond klaar, nieuwe babykleertjes lagen schoon in de kast, maar Djenaeya leefde slechts twee dagen. De ouders van Djenaeya, Djelay Sadloe en Brian Dijkstra, waren verscheurd van verdriet. Er was zo veel ongeloof en later kwamen er gevoelens van machteloosheid.

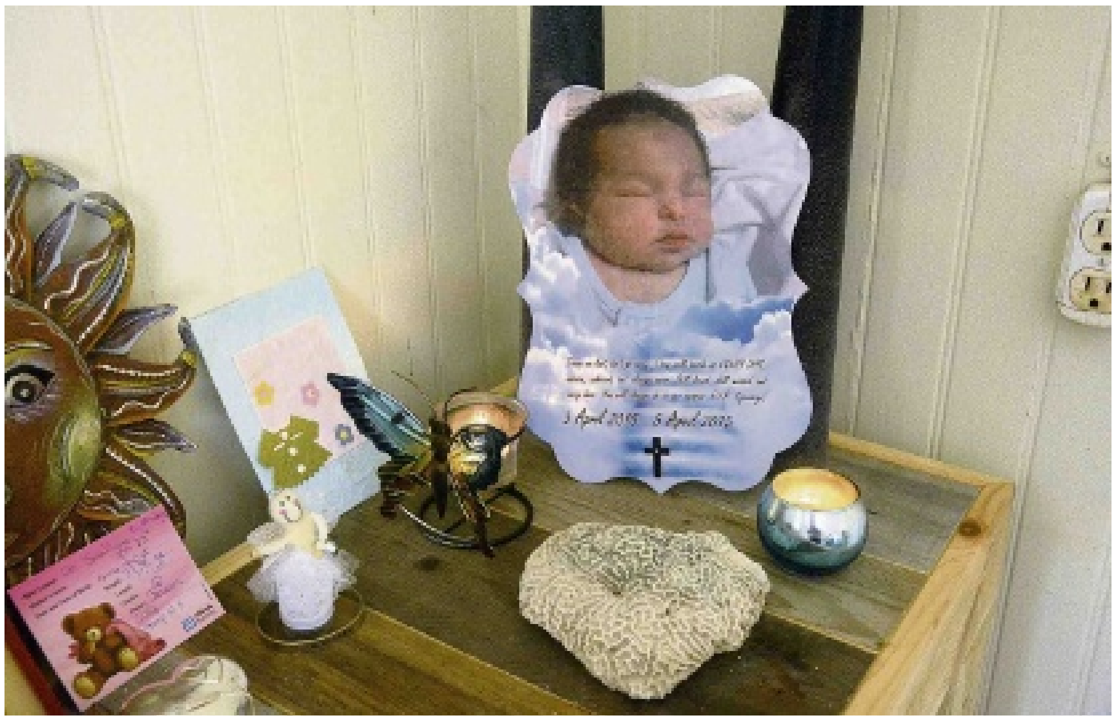

Tekst: **Judice Ledeboer** Foto's: **Ken Wong**

Met gierende sirenes werd Djenaeya, die bij de geboorte niet ademde naar het Sehos gebracht waar een team artsen alles deed om het kleine meisje aan het ademen te krijgen. Ze werd drie kwartier gereanimeerd, zweefde twee dagen op het randje van leven en dood en overleed op zondag 5 april. Daarna gebeurde er dingen die het rouwproces niet ten goede kwamen en daar heeft de moeder van Djelay, Yve Wurth, dus de oma van Djenaeya, een boek over geschreven. De titel van het boek is 'Mama's Noenoe & Papa's Princess'. Dit waren de troetelnaampjes die de baby tijdens de zwangerschap van haar ouders kreeg.

De opvang van ouders en familie na het overlijden van een kind schiet volgens de schrijfster, Yve Wurth, tekort en ze wilde graag de gebeurtenissen na het overlijden van haar kleindochtertje opschrijven om anderen te behoeden voor nog meer verdriet en ellende na het overlijden van een kind. Djelay heeft haar ervaringen vertaald naar het invullen van haar toekomst: het begeleiden van ouders en familie bij rouwverwerking na het overlijden van een kind. "Nu al worden we benaderd door mensen die twintig jaar geleden een kind verloren, maar die nog steeds in het proces van rouw zitten", vertelt Djelay. "Er is behoefte aan begeleiding bij rouwverwerking en een rouwgroep."

Het is amper vier maanden geleden dat het leven van Djelay en haar vriend Brian volledig op zijn kop stond toen hun dochtertje Djenaeya twee dagen na de geboorte overleed. Djelay: "Alles ging zo goed. De hele zwangerschap. De baby groeide goed. Ik was soms wel misselijk, maar dat hoort er bij. De baby was gezond."

Djelay wilde graag thuis bevallen, in een bad. Ook dat was mogelijk. Toen de eerste tekenen van de bevalling er kwamen werd een speciaal bad om te bevallen opgezet, gevuld met warm water en was Djelay klaar om haar baby te krijgen. Maar tijdens de bevalling kreeg Djelay zeer heftige weeën, die zo heftig waren en zo kort op elkaar kwamen, dat er gesproken kan worden van een weeënstorm.

Normaal gesproken volgen weeën elkaar met een bepaalde regelmaat op, zodat de vrouw tussendoor de tijd heeft om even op adem te komen. Bij een weeënstorm is dat anders. Ze komen dan zó snel achter elkaar, dat ze nog maar moeilijk opgevangen kunnen worden.Het is niet precies duidelijk wat de oorzaak is van een weeënstorm. Een weeënstorm is ook voor de baby heel zwaar. Normaal gesproken knijpt de baarmoeder tijdens een wee samen, waardoor de baby even wat minder zuurstof krijgt. Die zuurstof wordt meteen aangevuld als de baarmoeder weer ontspant. Tijdens een weeënstorm is dat lastiger. De verloskundige houdt de baby tijdens een weeënstorm daarom vaak extra goed in de gaten. Dat gebeurde nu ook, maar de kleine Djenaeya heeft toch zuurstofgebrek gehad waardoor het kindje praktisch levenloos ter wereld kwam. De verloskundige en later het ambulancepersoneel deden er alles aan om Djenaeya aan het ademen te krijgen. Haar hartje klopte namelijk wel, dus er was hoop.

Djelay: "Ze heeft het tijdens de bevalling veel te zwaar gehad. Er was een goede controle van de hartslag en die bleef ook. Het ging goed tot het laatst. Ze zeiden nog: het hartje klopt wel, maar een baby moet ademen en dat deed ze niet." Djelay heeft alles in een roes beleefd. "Je bent zo opgewonden want je denkt: straks heb ik een kind."

Pas in het ziekenhuis, want ook Djelay werd kort na haar dochtertje naar het Sehos gebracht, zag ze dat er iets niet goed was. "Al die slangen aan haar lichaampje."

Vanzelfsprekend vroeg ze hoe het met Djenaeya was, maar niemand zei iets concreets over de situatie."Ik probeerde iets uit de artsen te trekken. Iets van: het komt goed, maak je geen zorgen. Maar niemand zei iets. Zelfs niet dat het een sombere situatie was."Later wel. Toen werd er heel open met de bezorgde ouders gesproken. Er werd gesproken over de mogelijke gevolgen van het zuurstofgebrek, en ook over mogelijke blijvende beperkingen die Djenaeya zou hebben als ze in leven zou blijven. Djelay is vol lof over de kinderartsen. "Ze waren zo lief. En zo betrokken", vertelt ze.

Yve, de grootmoeder, vult aan: "Dat vond ik heel bijzonder. Je komt in een situatie terecht waar je natuurlijk nooit op voorbereid bent. Ik moest me ineens bezighouden met het regelen van allerlei papieren inzake de opname, maar wilde natuurlijk het liefst bij mijn kind zijn."

Inmiddels was de familie in Nederland geïnformeerd over de geboorte van Djenaeya en de verontrustende situatie. De moeder van Brian boekte direct een ticket en kwam nog voor het overlijden van haar kleindochtertje. In het bijzijn van haar ouders Djelay en Brian en haar beide oma's, overleed Djenaeya op zondag 5 april. In de loop van die dag kwamen de vader van Djelay met zijn vrouw, haar twee broers en de zus van Brian allemaal naar het eiland om Djelay en Brian bij te staan. Djelay: "We hadden veel steun aan elkaar. Je hebt elkaar ook nodig."

Yve Wurth (links) en Djelay Sadloe, oma en moeder van Djenaeya.

rouwverwerking na overlijden kind

Het liefdevolle altaartje voor het meisje dat slechts twee dagen mocht leven .

En toen kwam het regelen van de begrafenis. "We kregen een lijst met begrafenisondernemers en we hebben zomaar een begrafenisondernemer aangewezen. Dit zijn dingen waar je nooit mee bezig bent geweest en je vertrouwt erop dat alles goed gaat, maar toen begon de ellende." De door de ouders aangewezen begrafenisondernemer werd gebeld door iemand van het ziekenhuis. Een verpleegkundige zei dat er iemand zou komen om de verdere gang van zaken te bespreken, en daar wachtten Djelay en Brian op.

Terwijl de jonge ouders midden in hun verdriet nog met hun net overleden dochtertje zaten, kwam er een man naar ze toe die hen condoleerde. Hij had een mandje bij zich dat hij neerzette. Hij pakte Djenaeya, legde haar in het mandje en ritste een doekje dicht zodat ze uit het zicht verdween. "Het ging allemaal heel snel. We wisten niet wat er gebeurde. De man zei nog wel: 'Morgen zijn we dicht in verband met Pasen, maar dinsdag kunnen jullie om acht uur bij het uitvaartcentrum komen', en weg was hij met ons kind."

De ouders bleven beiden in shock achter. Djelay wilde nog zeggen: waar ga je met ons kind naartoe?, maar toen was de man al weg. "Het ging allemaal zo snel. Alles bij elkaar gebeurde dit binnen een minuut. Ik wist niet dat Djenaeya naar het mortuarium ging." "Djelay en Brian waren totaal overstuur", aldus oma Yve. "Het was verschrikkelijk." Ze waren ontroostbaar.

Dinsdagochtend om acht uur zijn Djelay en Brian naar het uitvaartcentrum gegaan, waar ze uitleg hoopten te krijgen over de verdere gang van zaken inzake de begrafenis. Ze gingen naar binnen en werden naar een ruimte gebracht. "We dachten dat we ons kindje in een kistje zouden zien liggen, maar we kwamen in een ruimte waar Djenaeya op een ijzeren plaat lag naast twee andere dode mensen die daar ook op zo'n plaat lagen. Dat was verschrikkelijk. Daar was totaal niet over nagedacht. Hoe moeilijk is het om een kind in een kistje te leggen, in een kamertje waar we in alle rust afscheid konden nemen van haar? Maar daar lag ze, op een ijzeren plaat."

Naar aanleiding van de reactie van de jonge ouders werd er direct een ruimte geregeld waar ze geheel privé met hun overleden kindje konden zijn. Djelay had kleertjes meegenomen voor de baby en een mevrouw van de onderneming heeft die kleertjes bij de baby aangetrokken. Op vrijdag werd er door de hele familie, in een aparte ruimte, afscheid genomen van Djenaeya.

En toen kwam de dag van de begrafenis. Djenaeya en Brian mochten het kistje met hun overleden dochtertje nog even bij zich houden in afwachting van iemand van de begrafenisonderneming die hen zou komen ophalen om naar het crematorium te rijden. "We wisten niet waar dat was en we hadden afgesproken dat iemand ons zou komen ophalen", aldus Djelay. "Maar er kwam niemand op het afgesproken tijdstip. En wij wisten dat het crematorium vol met gasten zat. En zo kom je te laat op je eigen begrafenis!"

Het kistje werd op een soort sokkel gezet en iedereen kon nog een keer afscheid van Djenaeya nemen. En toen gebeurde er niets meer. Yve: "We dachten dat er iemand zou zijn die een soort dienst zou leiden. We hadden ook muziek geregeld en voor na afloop iets te drinken voor iedereen, maar alles ging mis. Er kwam niemand om de dienst te leiden en toen ben ik maar naar voren gelopen. Het was heel gênant, want iedereen merkte dat er iets niet goed liep. Ik ben toen zelf alles gaan regelen. Maar dat is geen rol die je als oma wilt hebben. Ik ben het podium opgegaan en heb gesproken."De familie had aangegeven dat donkere kleding niet gewenst was, maar wel vrolijke, kleurige kleding. "Iedereen was in kleurige kleding gekomen. Dat vonden we fijn. Het is allemaal al zo zwaar en als je dan allemaal gaat zitten huilen wordt het nog zwaarder. Het was zelfs gezellig met zijn allen. Dat klinkt misschien raar, maar ondanks het grote verdriet kon iedereen later met elkaar praten. en voelde de crematie niet zwaar. Dat was ook de bedoeling."

Na het samenzijn met familie en gasten werd er tegen de familie gezegd dat ze nog een keer afscheid konden nemen van Djenaeya. Djelay: "Dat vonden we heel raar, want dat hadden we al gedaan. We mochten toen, alleen de familie, allemaal nog een keer naar een kamer om dat te doen. En toen kwam er weer een shock. Daar lag ons kind in een kartonnen doos, waar ze amper in paste. Er werd ons zelfs gevraagd om zelf op de knop te drukken om de oven in werking te zetten. Dat was me te veel. Dat wilde ik echt niet. Ik ben weggelopen."

Nu, vier maanden later, kan Djelay rustig praten over alles wat er gebeurde voor, tijdens en na het overlijden van haar dochtertje. In de woonkamer is een altaartje gemaakt voor Djenaeya met de urn, een foto, kaarsen en schoentjes die voor haar gekocht waren voordat ze werd geboren. Terwijl de fotograaf een foto van het altaartje maakt glimlachen de twee vrouwen. Buiten voor de foto houden ze elkaar liefdevol vast.

De eerste periode na het overlijden van Djenaeya was heel zwaar. Djelay had nergens zin in en was niet te motiveren om iets te doen. Ze lag veel op bed. Gelukkig had ze haar moeder bij zich met wie ze kon praten. Ze kunnen beiden zelfs weer lachen. Yve: "We houden van lachen, dat hebben we altijd gedaan."

Djelay probeert haar leven weer op de rit te krijgen en door alles wat ze heeft meegemaakt, weet ze nu ook wat het doel is in haar leven. Ze wil mensen helpen bij rouwverwerking na het overlijden van een kind. In september begint ze met de opleiding rouwverwerking en ze is al in gesprek met organisaties om lezingen te geven. Er is een stichting opgericht ter nagedachtenis aan Djenaeya en vanuit die stichting gaat Djelay werken.

Het e-book is te bestellen via e-mail. E: info@djenaeya.nl of telefoonnummer 522 1421. Er is ook een website: www.djenaeya.nl

Kinderen zonder trouwen

In mijn laatste artikel voor de Ñapa had ik geconcludeerd dat ik het liever bij de romantische gedachte achter het huwelijk houd, dan de harde juridische realiteit. Blijkbaar wil 12 procent van de Curaçaose bevolking, volgens de Census van 2011, niet aan de romantische gedachte of juridische realiteit van het huwelijk denken. Zij wonen namelijk ongehuwd samen.

Tekst: **Jo-Ann Meulen**

Echter, ook zonder officieel papiertje heeft het samenwonen een harde juridische realiteit. Deze realiteit wordt vaak pas ter sprake gebracht na het einde van de relatie als er problemen ontstaan. Gedacht kan worden aan bijvoorbeeld een gezamenlijke woning, inboedel of alimentatieverplichting. In dit artikel ga ik het echter over de kinderen hebben.

Volgens het Burgerlijk Wetboek is de moeder van een kind, de vrouw uit wie het kind geboren is. Vader van het kind is volgens de wet, onder andere, de man die getrouwd is met de moeder op het tijdstip van de geboorte van het kind of de man die het kind heeft erkend.

Kinderen die buiten het huwelijk zijn geboren moeten erkend worden willen zij een juridische vader hebben. Mijn ervaring is dat het algemeen bekend is dat indien men niet getrouwd is, het kind erkend moet worden door de man. Maar ook in dit geval kan het misgaan. Het gaat in dit geval mis als de moeder geen toestemming verleent om het kind te erkennen.

Veel mensen denken dat met de erkenning alles geregeld is, maar dat klopt niet. In de wet kennen wij nog de term ‘gezag’. Gezag is de moderne versie van wat in de volksmond ten onrechte nog steeds voogdij genoemd wordt.
Tijdens het huwelijk oefenen de ouders gezamenlijk het gezag uit. Indien er ongehuwd samengewoond wordt, heeft alleen de moeder het gezag. Op verzoek van beide ouders kan er een aantekening worden gemaakt in het gezagsregister bij het gerecht, inhoudende dat beide ouders het gezag over het kind zullen uitoefenen.

Gezag omvat de plicht en het recht van de ouder om zijn/haar minderjarig kind te verzorgen en op te voeden. Onder verzorging en opvoeding worden mede verstaan de zorg en de verantwoordelijkheid voor het geestelijk en lichamelijk welzijn en de veiligheid van het kind, alsmede het bevorderen van de ontwikkeling van zijn/haar persoonlijkheid. Dit moet niet verward worden met een verplichting om alimentatie voor het kind te betalen. Immers, een ouder kan verplicht worden zijn alimentatie te betalen zonder dat deze het gezag heeft. Gezag komt neer op zeggenschap in de belangrijke beslissingen die het leven van het kind beïnvloeden, bijvoorbeeld waar het kind woont of naar welke school het gaat. Ook beslissingen inzake medische behandeling van een kind jonger dan zestien jaar komen alleen de ouder met gezag toe. Een voorbeeld van een dergelijke beslissing die de advocaat vaak in de praktijk tegenkomt is als de met het gezag belaste ouder met het kind naar het buitenland wil verhuizen, zonder de andere ouder te raadplegen.

Het beste voor een kind is natuurlijk dat zijn ouders in goed overleg beslissingen over hem/haar kunnen nemen. Maar in het leven kunnen wij niet alles controleren; liefde verdwijnt, relaties gaan stuk en verstandhoudingen verslechteren. Indien u behoort tot de bevolkingsgroep die heeft besloten om buiten het huwelijk kinderen te krijgen, is het mijn advies om alles voor zover mogelijk te regelen zodra uw kind geboren is of zelfs daarvoor. Het is namelijk mogelijk om vóór de geboorte als vader de ‘ongeboren vrucht’, het kindje in de buik van de (aanstaande) moeder, te erkennen en daarmee de juridische band tussen (aanstaande) vader en (ongeboren) kind vast te leggen!

Indien u uw juridische zaakjes rondom uw kind niet geregeld heeft en uw ex-partner werkt niet mee, kunt u zich het beste juridisch laten adviseren.

Mr. Jo-Ann Meulen is advocate bij SMS Attorneys at Law.

Puzzels.

PRIJSPUZZEL

HORIZONTAAL
1 interest, **3** kampeerwagen, **8** Bijbelse figuur, **10** uitroep, **11** zacht (Eng.), **12** conserveren, **15** smulpartij, **18** bouwland, **21** kwezelachtig, **23** machine-smeerder, **24** onbeschaafd persoon, **25** Griekse letter, **26** eender, **29** religieuze groepering, **32** techniek om een patroon aan te geven op stof, **36** las, **37** Amerikaanse staat, **38** sporenplantje, **39** in kleine omvang, **40** zandheuvel.

VERTICAAL
1 een weinig, **2** warme drank, **3** muziekfilmpje, **4** voorzetsel, **5** Japanse parelduiker, **6** Noorse godheid, **7** slaapziekte, **8** stuk hout, **9** insect, **13** valse eed, **14** insect, **16** bloem, **17** medelijden, **19** kou, **20** bijna-bisschop, **21** wasgelegenheid, **22** brandgang, **26** klankweerkaatsing, **27** spie, **28** schaaldier, **29** vogelziekte, **30** uitgebakken spek, **31** adellijk, **33** groet, **34** een zekere, **35** boom.

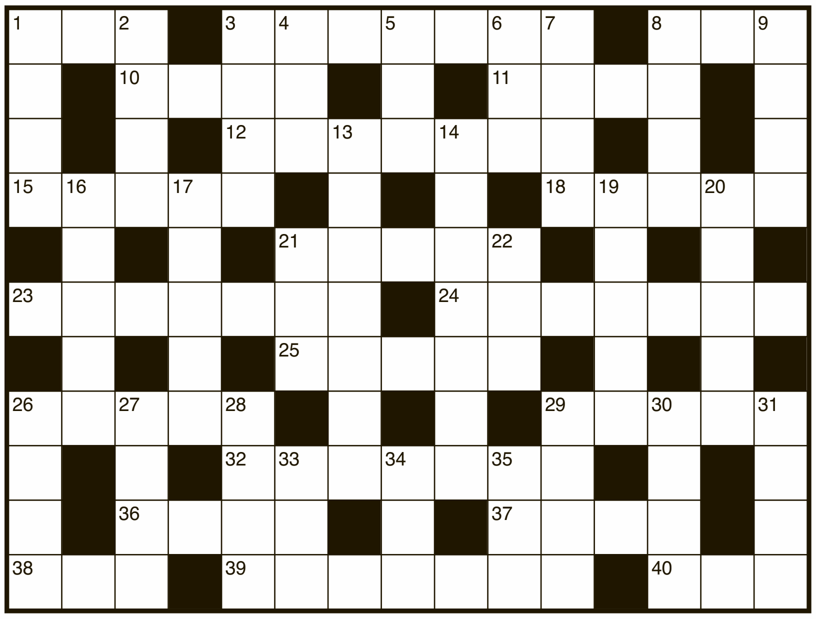

Uit de inzendingen van de Amigoe-puzzel van vorige week is als winnaar van de weekprijs van 25 gulden getrokken:

M.Geerman
Siribana 43
Aruba

T C Thielman
Kaya Brassavola 21
Curaçao

De winnaar kan zijn/haar prijs na identificatie ophalen op het kantoor van de Amigoe. Curacao: Kaya Fraterna di Skèrpènè z/n tot drie uur n.m. Aruba: Bilderdijkstraat 16-2 tijdens kantooruren. Bonaire: Shon Ma Carolina, Kaya Nikiboko Noord 18.

Oplossingen moeten zowel op Curaçao als Aruba zijn ingediend op woensdag voor 12:00 uur. Gelieve duidelijk op de enveloppe te vermelden: Amigoe-puzzel. Vanuit Bonaire kan de oplossing gefaxt worden naar Curaçao: (00599-9) 767-4744.

ZWEEDSE PUZZEL

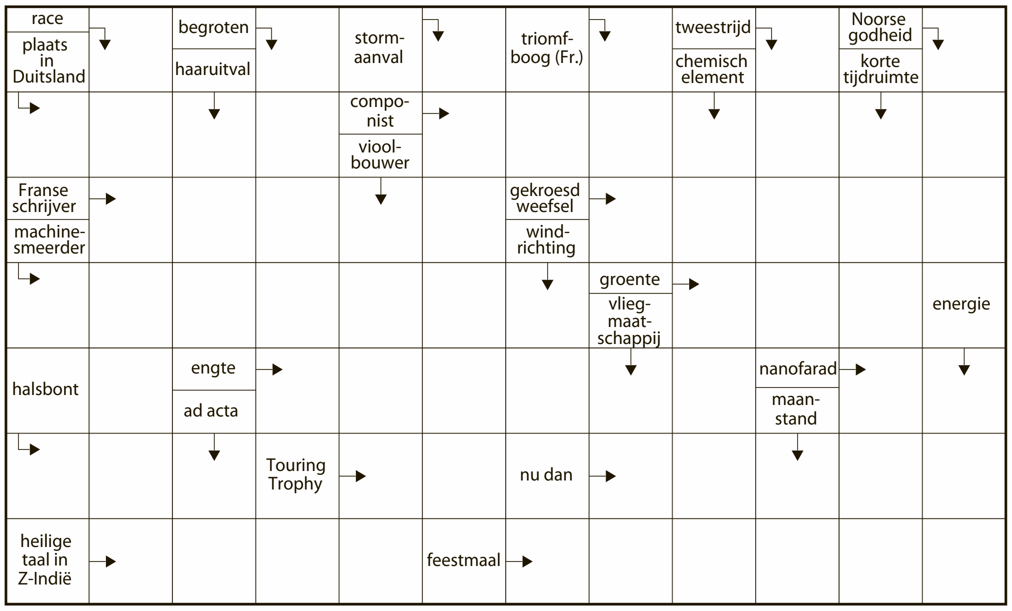

CRYPTOGRAM

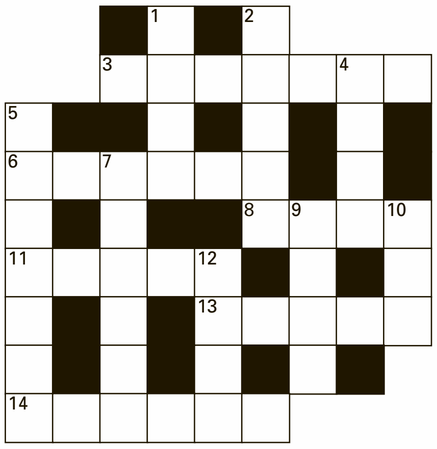

HORIZONTAAL:
3. Opschudding op het water (7); **6.** Volgens de eerste twee een heilige drank (6); **8.** De post heeft z'n eigen manier van doen (4); **11.** Het land dat hier niet ligt (5); **13.** Muziektrommel om op te lossen (5); **14.** Voor de zekerheid iets op het hoofd (6).

VERTICAAL:
1. Halve jas? (4); **2.** Groot en gek slagwapen (5); **4.** Niet voor een insect in de buurt (4); **5.** Poging tot moord van de fiscus (7); **7.** Rustplaats voor huzaren? (6); **9.** Zo'n bandje wordt uitgeknepen (4); **10.** Ongebonden roofdier (3); **12.** Reislust (4).

WOORDZOEKER

L	I	Q	U	I	D	E	R	E	N	N	E	N
A	K	O	A	N	N	E	V	A	O	P	E	B
N	L	T	S	R	T	C	P	I	L	E	T	A
K	A	K	N	S	B	L	O	U	D	G	T	N
M	T	R	M	O	E	I	T	U	B	E	E	D
O	E	U	C	E	N	N	T	E	R	V	N	S
E	R	L	T	H	I	B	K	R	E	A	T	T
D	G	S	K	W	I	I	E	O	A	N	N	O
I	O	T	R	A	P	M	R	K	P	G	Z	T
G	U	A	T	S	A	G	E	R	E	E	E	E
A	D	A	J	O	Y	R	I	D	I	N	G	N
S	P	R	E	E	K	W	IJ	Z	E	I	D	B
O	N	T	Z	I	E	L	D	P	P	S	L	L
A	A	N	S	T	R	E	P	E	N	I	L	O
V	O	O	R	L	I	E	F	D	E	R	E	C
D	E	S	O	N	D	A	N	K	S	I	K	L

In deze mengelmoes van letters zijn al de onderstaande woorden verstopt. Streep alle woorden door. De resterende letters vormen dan regel voor regel van links naar rechts gelezen de oplossing van deze puzzel.

AANSTREPEN
ARBITRAGE
ARCHIMEDES
BANDSTOTEN
BLIEK
DARWINTULP
DEPPEN
DESONDANKS
DRUMSTER
EETTENT
ELKAAR
ENBLOC
EREGAST
EVIDENT
GEVANGENIS
GROEVE
INCOURANT
IRISINE
JOYRIDING
KLATERGOUD
KRULSTAART
LANKMOEDIG
LEIPZIG
LIQUIDEREN
ONBEKEND
ONTZIELD
OSSENKOP
RENNEN
SPIKE
SPREEKWIJZE
STEELPAN
VOORLIEFDE
ZIEZO

© Sanders Puzzelboeken/150912

SUDOKU

Schrijf alle cijfers 1 t/m 9 in alle verticale kolommen, alle horizontale rijen én in alle vierkantjes van 3 x 3 vakjes.

LIGHT

	4					9	8	5
	1			3	9			4
6			4			2		
	2	6	3		5	8		
7		8					3	2
		4	8				9	
				2		1		
			5		7			6
	3				1		7	9

HEAVY

				6				
5		8				7		
					7	3	9	
	2		7					
6			3					1
	3			5		9	7	
			6	8	5			
8				1				
		4						

OPLOSSINGEN VORIGE KEER

Light

5	1	2	9	8	6	3	4	7
3	6	8	7	4	5	1	2	9
4	7	9	3	2	1	6	8	5
8	5	6	1	3	4	9	7	2
7	3	1	2	9	8	4	5	6
9	2	4	5	6	7	8	1	3
6	4	5	8	7	9	2	3	1
1	9	3	4	5	2	7	6	8
2	8	7	6	1	3	5	9	4

Heavy

4	8	2	3	6	5	7	9	1
5	3	6	7	9	1	8	4	2
7	9	1	4	8	2	5	3	6
6	1	7	2	5	9	3	8	4
2	5	3	1	4	8	9	6	7
9	4	8	6	7	3	1	2	5
1	2	5	8	3	4	6	7	9
8	7	4	9	1	6	2	5	3
3	6	9	5	2	7	4	1	8

Cryptogram:
Horizontaal: 3. Geleerd; 6. oosten; 8. trip; 11. stuit; 13. waard; 14. roeren.
Verticaal: 1. Belt; 2. teint; 4. rooi; 5. Monster; 7. snufje; 9. raad; 10. pad; 12. twee.

Woordzoeker: KEESHOND

Zweedse puzzel

■	C	■	F	■	B	■	F	■	M	■	S
R	O	T	I	■	U	T	O	P	I	S	T
■	R	E	T	O	R	■	P	A	R	M	A
L	Y	R	I	S	C	H	■	N	T	O	■
■	F	■	S	C	H	E	M	A	■	R	E
B	E	U	■	A	T	■	O	M	Z	E	T
■	E	K	E	R	■	D	A	A	R	N	A

Prijspuzzel

S	T	A	A	L	■	Z	■	A	■	V	I	N	Y	L
T	■	■	B	E	W	IJ	S	B	A	A	R	■	■	E
I	■	F	R	A	■	W	I	E	■	L	O	M	■	N
F	O	E	I	■	T	E	K	E	N	■	N	I	K	E
T	■	L	■	B	E	G	■	L	E	I	■	L	■	R
■	B	O	R	A	X	■	■	■	G	O	N	J	E	■
N	■	N	■	L	A	S	■	B	E	N	■	O	■	L
A	P	I	N	■	S	E	D	A	N	■	P	E	I	L
K	■	E	I	S	■	K	I	M	■	P	O	N	■	O
I	■	■	C	A	I	S	S	I	E	R	E	■	■	Y
E	P	I	E	K	■	E	■	S	■	IJ	S	T	IJ	D

Beroep onder de loep.

Leuk als publiek blij naar huis gaat

Wie naar een concert van Guus Meeuwis, Candy Dulfer of Nick & Simon gaat, realiseert zich niet wie dat voor elkaar heeft gekregen en wat er allemaal bij komt kijken. Menno Kreder, eigenaar en directeur bij Shout Productions licht een tipje van de sluier op en vertelt enthousiast over zijn passie en zijn werk: concertorganisator.

Tekst en foto: **Marja Berk**

Wat houdt je werk in?

"Kort gezegd doen wij concertorganisatie, maar er komt veel meer bij kijken dan een bezoeker ziet. Samengevat doen wij concert- en theatershoworganisaties op Curaçao, Bonaire en Aruba. Maar dan in de ruimste zin van het woord. Het team bestaat nu uit vier mensen en het is leuk maar omvangrijk werk. We halen niet alleen de artiest hierheen, maar zijn ook bezig met het organiseren van interviews of fotoshoots. We zorgen dat de tickets goed geboekt zijn, de kaartverkoop geregeld is, alle media-uitingen over de artiest tot in de puntjes zijn verzorgd. De opbouw wordt geregeld, het podium moet geaard zijn, de EHBO wordt ingeschakeld voor tijdens het optreden. Oh ja, en vergeet bijvoorbeeld niet de beveiliging. Dus alles wat er bij een optreden komt kijken, dat regelen wij. Alles. We kopen dus niet slechts de act in, maar organiseren het hele evenement van A tot Z."

Menno Kreder werkt niet met boekingsbureaus. "Nee, ik benader de artiesten zelf uit mijn eigen netwerk. Ik ken er ondertussen veel persoonlijk, dus dat werkt ook gemakkelijker", zegt hij. "Bovendien heb ik een hekel aan standaardwerk, dus als ik een apart idee heb, leg ik dat voor. Als je buiten de geijkte paden gaat kan de artiest niet op de automatische piloot spelen en moet dan harder werken. Die spanning merkt het publiek ook en dat maakt het vaak tot een mooi bijzonder extase-moment."

Hoe lang doe je dit werk al?

"Shout Productions bestaat sinds 2011. Voor die tijd deed ik dit werk ook al, maar dat kwam neer op af en toe een theateravond, of af en toe een feestavond. In 2009 heb ik voor het eerst een grote theateravond georganiseerd. Ik regelde ook bedrijfsfeesten of huwelijken als organisatiebureau. Maar ik richt me nu dus alleen op concerten en theaterproducties." In 2011 'draaide' hij drie shows, dit jaar komt het neer op 31. "Dat is veel en ons team is dan ook hard aan de slag."

Wat vind je het leukste aan je werk?

"Het meest bijzondere en leukste moment is als ik zie dat het publiek enorm staat of zit te genieten van een show en heel erg blij naar huis gaat. Dan denk ik: dit hebben we met zijn allen toch weer mooi voor elkaar gekregen. Wat ik doe verveelt nooit!
Voor mijzelf is het ook een bijzondere avond uit. En je begrijpt, als alles die avond is afgerond en we kunnen met de benen op tafel, wordt de champagne opengetrokken."

Wat vind je het minst leuke?

"Oh, daar kan ik kort over zijn. Ik vind veel leuk in mijn werk, maar ik vind het minder dat het bij alle ingeschakelde partijen last minute werk is. Dat is lastig te combineren. Je werkt regelmatig met veel leveranciers en als iedereen pas een week voor het evenement met een offerte komt of zich niet aan een afspraak houdt, dan kan me dat behoorlijk irriteren.
Dan wordt het weer haastwerk en ik zou dat graag anders zien. Maar ik ga liever door de grond dan dat we een optreden te laat laten beginnen!"

Wat was je geweest als je dit werk niet had gedaan?

"Geen idee! Zanger lijkt me leuk, maar ik kan niet zingen", lacht hij. "Verder? Veel reizen gecombineerd met werk lijkt me leuk, mensen qua uiterlijk mooier maken.

Als er maar iets te organiseren valt voor iemand. Maar een jeugddroom heb ik niet vervuld. Die had ik gewoon niet. Maar er zijn nog zoveel leuke dingen om te doen!"